№4
2024

ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASÍ
NÓKIS FILIALÍ

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI | ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА | BULLETIN OF MUSIC AND ART

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ

ILIMIY - METODIKALÍQ JURNAL

ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR MINISTRLIGI
ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ MÁDENIYAT MINISTRLIGI
ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASÍ NÓKIS FILIALÍ

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ

Ilimiy-metodikalıq jurnal

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI

Ilmiy-uslubiy jurnal

ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА

Научно-методический журнал

BULLETIN OF MUSIC AND ART

Scientific-methodical journal

№ 4/2024

SHÓLKEMLESTIRIWSHI:

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialı

Bas redaktor: – Allanbaev Rudakiy, *professor*

Juwaplı xatker: – Kamalova Dilfuza, *filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktorı, docent.*

REDKOLLEGIYA AǴZALARÍ:

OZODBEK NAZARBEKOV – Ózbekstan Respublikası Mádeniyat ministri, professor;

AZIZBEK TURDIEV – Ózbekstan Respublikası Oliy Majlis Senatınıń jaslar, mádeniyat hám sport máseleleri komiteti baslıǵı orınbasarı, filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD);

BEGIS TEMIRBAEV – Qaraqalpaqstan Respublikası Mádeniyat ministri, docent;

KAMOLIDDIN URINBAYEV – Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası rektorı, docent;

OMONILLA RIZAEV – kórkem ónertanıw ilimleriniń kandidatı, professor;

HIKMAT RAJABOV – professor;

ORAZALI TOSHMATOV – professor;

BAXT AZIMOV – pedagogika ilimleri kandidatı, docent,

MUHABBAT TOLAXOJAEVA – kórkem ónertanıw ilimleriniń doktorı, professor;

MARFUA XAMIDOVA - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktorı, professor;

BOLTABOY SHODIYEV - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktorı;

OZODA TOSHMATOVA - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktorı, professor;

SAYYORA ǴAFUROVA – professor;

OYDIN ABDULLAEVA – professor;

IRODA MIRTALIPOVA –kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD);

PARAXAT MAMUTOV – kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD);

QURBANBAY JARIMBETOV – filologiya ilimleriniń doktorı, professor;

ALIMA BERDIMURATOVA – filosofiya ilimleriniń doktorı, professor;

ZIYADA BEKBERGENOVA – filologiya ilimleriniń doktorı (DSc), professor;

ALIMA PIRNIYAZOVA –filologiya ilimleriniń doktorı (DSc);

YUSUPOV QONÍSBAY – pedagogika ilimleriniń doktorı (DSc), professor;

UTEBAEV TAJIBAY - pedagogika ilimleriniń doktorı (DSc), professor;

SEYTKASIMOV DAULETNAZAR - pedagogika ilimleriniń doktorı (DSc);

ARTÍQBAY EREJEPOV – pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD), docent;

JAŃABAY MARZIYAEV – filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktorı (PhD), docent;

Jurnal qaraqalpaq, ózbek, rus hám ingliz tillerinde jılına 2 márte basıladı. Jurnal Ózbekstan Respublikası Prezidenti Administraciyası janındaǵı Málimleme hám ǵalaba kommunikaciyalar agentligi tárepinen mámleketlik dizimnen ótkerilgen. №047569 4-oktyabr, 2022-jıl.

Ózbekstan Respublikası Joqarı Attestaciya Komissiyasınıń 2024-jıl 30-iyuldaǵı 358-sanlı qararı tiykarında jurnal 17.00.00-Kórkem ónertanıw ilimleri jónelisi boyınsha dissertaciya nátiyjelerin baspadan shıǵarıw ushın arnalǵan jetekshi ilimiy jurnallar qatarına kiritilgen.

Redakciya mánzili: Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialı Turan oypatı 29-jay.
E-mail:ozdknf@edu.uz, UZDK_Nukus@exat. Tel:551020540 Veb-sayt: https://science.uzdknf.uz/

ISSN-2181-4112

«MUXAMMES» JANRÍNÍŃ TEORIYALÍQ HÁM ÁMELIY MASHQALALARÍ

Allaniyazov B.Q.
Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialı

Annotaciya: Bul maqalada Muqam haqqındaǵı túsinikke ilimiy hám teoriyalıq jandasıw, izertlew hám Qaraqalpaq milliy muzıkasında aytım hám shertim miyrasların bir dizimge keltiriw boyınsha sóz etiledi.

Gilt sózler: Muqam, muxammes, muxalles, mádeniyat, usıl, dás, klassik muzıka, miyras, kórkem óner.

Аннотация: В данной статье рассматриваются научно-теоретический подход и исследование мукам, а так же объединение напевного и инструментаоьного направление в национальной музыке Каракалпакстана.

Ключевые слова: мукам, мухаммес, мухаллес, культура, метод, дас, классическая музыка, наследие, искусство.

Abstract: This article discusses the scientific-theoretical approach and research into mukam, as well as the combination of melodic and instrumental directions in the national music of Karakalpakstan.

Key words: muqam, muhammes, muhalles, culture, method, das, classical music, heritage, art.

Kirisiw: Házirgi ǵárezsizlik dáwirinde Qaraqalpaqstanda social-gumanitar pánlerden kórkem ónertanıwshılıq, mádeniyattanıwshılıq pánleri aldında úlken ilimiy teoriyalıq hám ámeliy áhmiyetke iye bolǵan mashqalalar payda boldı. Bul pánler xalqımızdıń tariyxı, úrp-ádeti, mádeniy-mánáwiy qádiriyatlardı keń kólemde óz ishine qamtıp alǵan bolıp, xalqımızdıń bay muzıka mádeniy miyrasınıń ózine tánligi, kórkem óner túrleri hám muzıka janrların obyektiv úyreniw kerekligin talap etpekte.

Qaraqalpaq xalqı eń áyyemgi xalıqlardıń biri bolıp, basqa tuwısqan xalıqlarǵa qaraǵanda, jırawshılıq, baqsıshılıq kórkem óneri júdá erte zamanlarda payda bolǵan. «Olar xalıq muzıka tariyxınıń erte zamanlardan baslanǵanlıǵınan gúwalıq beredi. Biziń eramızdıń birinshi ásirine tán ájayıp mádeniy eskertkish Ayrıtamnan tabılǵan ud ásbabı, 1946-jılı arxeologiyalıq ashılıwlarda Topıraq qaladan tabılǵan arfa shertip turǵan qızdıń tasqa oyılǵan súwreti hám 1947-jılı taǵı sol Topıraq qaladan eki tarlı duwtar tipindegi saz ásbabın uslap turǵan adamdı súwretleytuǵın fragmenttiń tabılıwı bunıń ayqın dálili» [1: 3].

Tiykarǵı bólim: Qaraqalpaq muzıka kórkem óneri ásirler dawamında altınǵa teń nama hám sazları atadan balaǵa, ustazdan shákirtke miyras etip, úzliksiz rawajlandırıp keyingi jas áwladqa tolıǵı menen saqlap jetkerip kelingen.

“1925-1926-jılları muzıka izertlewshisi V.Uspenskiy Túrkmenstan aymaǵında jasaǵan ekspediciyasında bir qansha namalardı jıynap, toplam etip jarıqqa shıǵardı. Bul kitapta Parsı (Kalinin) Xojeli, Qońırat rayonınan jazıp alǵan namalarınıń arasında qaraqalpaq namaları hám soǵan atlas namalar da bar. Olardan: “Ayjamal”, “Jıǵalı eki”, “Áwezim”, “Durnalar”, “Saltıq”, “Xoja baǵman”, “Áziyzim”, “Torǵay qush”, “Ǵıyrat kól”, “Qoshadás”, “Saltıq”, “Muxalles”, “Bal sayat”, “Seytniyaz”, “Kór qız”, “Aq nurı”, “Nariydirgen”, “Yar anda qaldı” t.b. namalar qaraqalpaq xalqı arasında házirde keń atqarılıp kiyatır [1: 7-8].

Kompozitor V.Shafrannikov tárepinen tayarlanǵan “Karakalpakskie narodnıe pesni” toplamında qaraqalpaq xalıq qosıqların birqansha tiplerge bóledi: lirikalıq, epikalıq, tariyxıy sociallıq protest, oyın-kúlki hám sazlar h.t.b.

V.Shafrannikov qosıqlardı mazmunına qaray bólmey, namanıń xarakterine qaray bóliwge háreket etken. Bul kompozitor tárepinen islengen dáslepki baslama boldı. Qaraqalpaq xalqı arasında keń tarqalǵan salt-dástúr qosıqları buǵan kiritilmegen [2: 8].

Demek, Qaraqalpaq muzıka mádeniyatında salt-dástúr qosıqlarınan tısqarı aytım hám shertim baǵdarında rawajlanıp kiyatırǵan klassik muzıkası bolǵan dewimizge tiykar bar. Buǵan “Muxammes”tiń “shertim hám aytım” jolı tiykarında qálipleskenligi mısal bola aladı.

Búgingi kúnge shekem “Muxammes” jetkilikli dárejede muzıka sınshılarımız tárepinen úyrenilmegenligi hám bul boyınsha jeterli bilimge iye emesligi bilimimizde úlken boslıqtı quraydı. Olardıń kóp tárepleri rawajlanbaǵanlıǵı muzıkatanıwshılar muxammestiń bul túri boyınsha pikir júritiw, maǵlıwmatlardı bir sistemaǵa salıw máselesin jolǵa qoyıw haqqındaǵı mashqalalardıń turǵanlıǵın aytıp ótiwge tiykar bola aladı. Mısalı, olardıń sanı uǵımsız, atlarındaǵı birlik, Muxammes penen baylanıslılıq dárejesi hám basqa kóplegen máseleler anıqlanbaǵan.

Qaraqalpaqta Genjebay baqsınıń atqarıwshılıǵınan kelip shıǵıp Ózbekstan hám Qaraqalpaqstan xalıq shayırı Tlewbergen Jumamuratovtıń bergen maǵlıwmatında: “Qaraqalpaqta “Muxammes” degen nama bar. “Muqam” degen sóz. Bul “Muxalles” emes, “mess” dep aytıladı túrkiy xalqında, “mess” degen “bes” degen, “bes muqam” degen sóz. Bunı buzıp aytadı “Muxalles” dep. Biraq shınında bul “Muxammes” – bes muqam” dep aytıp ótedi. Bul bir nama emes birneshe namaǵa bólinedi. Arzı baqsınıń aytqanınday, Muxammestiń jeti naması bolıp, eger baqsı “Muxammes” penen “Bes perde” namasın tolıq úyrense ol shın sazende degen eken.

Tlewbergen Jumamuratov óziniń úyreniw jumısları nátiyjesinde milliy qaraqalpaq saz nama hám aytım qosıqlarınıń kelip shıǵıwı, olardıń mánisi hám mazmunı haqqında anıqlamalar keltirgen. Mısalı: “Jaman shıǵanaq” naması bolıp bul nama Qaraqalpaqtıń arqa rayonlarında tarqalǵan. Jıqqanǵa kúshi jetpegen jaǵıs jaman shıǵanaq. Burınǵı waqıtları Ámiwdáryanıń tolıp tasıp aqqan tolqınlarına túsip ketken jigittiń táǵdiri kórsetiledi. Suwǵa batıp-shúmip, aǵıstan ótip, aǵıstı jeńip, bılay júzip, bılay ótip, sol aǵıs penen gúresken ómirin, aman esen dáryadan shıqqan jigittiń táǵdirin duwtar sazınıń tili menen bayan etedi. Bunnan tısqarı “Xoja baǵman” hám “Bozataw” namaları da xalıq arasında keń atqarılǵan. “Bozataw” namasın hám qosıǵın jazǵan Ájiniyaz shayır, axunnıń ózi dep aytılǵan. Biraq Ájiniyaz axunnıń shertken naması “Eski Bozataw” deydi.

Keyingi nama “Qara jorǵa” naması. Qaraqalpaqlar eski zamannan shabandoz xalıq dep ataladı. Iskender Zulqarnay – Aleksandr Makedonskiy (Eramızdan aldınǵı II-I ásirler) bul jurtlarǵa kelgende onıń tariyxshısı “Sır boyınan kelgen bir xalıq bar, qalpaq kiyedi, qalpaqta búrkittiń súwreti bar eken, onday shabandoz xalıqtı kórgenimiz joq, bul xalıqtıń bári shetinen batır, shetinen at oynatqan shabandozlar eken” dep aytqan. Qaraqalpaq sonday attı jaqsı kórip minetuǵın xalıq bolıp, “Qara jorǵa” degen naması búgingi kúnge shekem saqlanıp qalınǵan. Bul nama kompozitorlarımız tárepinen orkestr ushın maslastırılǵan hám atqarılıp kelinbekte. Qaraqalpaqtıń “qaraqalpaq”, “qara jorǵa”, “qara úy”, “qara taw”, “Qara dárya” bári qara sózi qollanılǵan. “Qara” degeni burınǵı waqıtta “Ústem”, “Áskerbası” degen sóz eken.

Sonıń menen birge, erte zamanlarda Qaradáli degen baqsı bolǵan. Ózi qarapáreńnen kelgen jigit bolıp atı Dáli bolǵan. Bul nama sonıń dóretken naması.

Keyingi nama “Ilme sultan” naması Moynaqlı Qutlımurat solaqay, onnan soń Qarajan baqsı hám Aytjan Xojalepesovlar atqarǵan. Bul nama “qızlardıń jigitti shaqırǵanı” yamasa qızlardıń “keste tikken naması” dep atalıp kelgen. Jáne bir nama “Nar iydirgen” naması, bul namanı Túrkstan Qaraqalpaqları atqarǵan. Taǵı bir nama “Dásnama” degeni bar. “Dás” degen sóz kitabıy sóz bolıp “qol” degen sóz, “Dás” degen sóz “birinshi” degen sóz, “Dás” degen sóz “qolǵa alǵan” degen sóz, “Dás” degen sóz “aǵla” “ayrıqsha” degen mánilerdi berip, sazlardıń ishindegi patshası dep atalıp kelgen.

Onnan keyingi nama “Bes perde” naması. Bul nama “Muxammes”ke júdá jaqın nama. Jáne biri “Qırmızı” qosıq naması. Bul nama Moynaqlı Arzı baqsı tárepinen atqarılǵan. Arzı baqsı Buxara hám Xiwada tálim alǵan hám Túrkmennen, Qaraqalpaqtan hám Ózbekten shákirtler shıǵarǵan. Arzı baqsınıń taǵı bir naması “Xangeldi” xan kelgende atqarılatuǵın nama. Keyingi naması “Ínjılma”, “Náyle” qosıǵı hám “Sıyperde” namaları Arzı baqsınıń dóretpeleri bolıp tabıladı.

Tlewbergen Jumamuratovtıń bul shertim namaları hám aytım qosıqlarına bergen anıqlamasına Akademik Sabır Kamalov tómendegishe pikir berip ótken: - “Bul júdá bahalı material, Qaraqalpaq namalarına berilgen bunday kommentariylerdi men heshbir Qaraqalpaqstandağı muzıkatanıwshılardıń miynetlerinde kórmedim. Átteń kitapta namalardı beriw qıyında” [3].

2008-jılı húkimetimiz basshıları tárepinen Taxtakópir rayonınıń «Maqpal kól» sovxozında baqsı hám sazende Aytjan Xojalepesov (1908-1954)tıń tuwılǵanına 100 jıl tolıwı múnásibeti menen tańlaw ótkerildi. Aytjan Xojalepesov burıńǵı Shımbay uezdi, Qarózek blost “Shógir kól” degen jerde házirgi Taxtakópir rayonı aymaǵında qusshı-diyqan shańaraǵında tuwıladı. Ol qaraqalpaqlardıń qıtay tiyresi kempesheriwshi urıwınan boladı. Ol jaslayınan ataqlı Berdaq baqsınıń aqlıǵı Qarajan baqsıǵa shákirt bolıp izine eredi. Aytjan Qarajan baqsıdan dástanlar úyrenedi ham duwtarda saz úyrenip jaqsı sazende boladı.

Aytjan baqsı 1934-jıldan baslap ómiriniń aqırına deyin qaraqalpaq kórkem ónerin rawajlandırıwǵa xızmet etedi. Teatrda radiokomitetinde isleydi. Ol qaraqalpaq muzıka ónериniń xalıq namaların notaǵa jazdırttı. Aytjan Xojalepesov uzaq jıllar xalıqqa minsiz xızmet qılǵanı ushın “Qaraqalpaqstanǵa miyneti sińgen artist” degen ataqqa iye boladı.

“Aytjan Xojalepesovtıń 100 jıllıǵına bağıshlanǵan tańlawǵa qońsı Túrkmenstannan hám Qaraqalpaqstannıń barlıq rayonlarınan baqsı hám sazendeler qatnasıp, olardıń arasında tańlaw ótkerilgen edi. Tańlaw baqsılar arasında hám sazendeler arasında eki nominaciya boyınsha bolıp ótti. Sol tańlawdıń sazendelik nominaciyası boyınsha birinshi orınǵa ılayıq tabılǵan Taxtakópirli Aytmurat sazende jeńimpaz boldı. Usı sazendeniń bergen maǵlıwmatı boyınsha Qaraqalpaqta 112 saz naması bar hám usı nama tiykarında aytılatuǵın aytım qosıqlar ushırasadı. Sonıń menen birge, duwtardı shertiwde 12 dás bar dep aytqan edi. Men bul dástiń úshewin ǵana bilemen, usı úsh dás penen qaraqalpaq sazlarınan biraz namaların atqarıp kelmektemen degen edi” (Taxtakópirli Aytmurat sazende menen bolǵan sáwbetten jazıp alındı).

Búgingi kúnde ózbek muzıka kórkem óneri kóp ásirlik tariyxıy joldı basıp ótken, sonıń menen birge rawajlanıw barısında mazmun tárepten bay hám dúzilisi hár túrli bolǵan janrlardı jarattı, olardı házirgi dáwirge shekem abaylap-asırap, búgingi jas áwladtıń ruwxıy-aǵartıwshılıq kózqarasın keńeytiwge sonıń menen birge rawajlanıwına óz tásirin kórsetpekte.

Ózbek klassik muzıkası bolǵan “Shashmaqom” VII-X ásirde Arab xalifalığı dáwirinde Orta Aziyaǵa kirip kelgen Arab xalqınıń klassik muzıka miyrası bolǵan “Duvozdox maqom” tiykarında máhálliylestirilip ásirler dawamında ózlestirilip XVIII ásirge kelip tolıq “Shashmaqom” formasında qáliplesken. Aldıńǵı dáwirlerde “maqom” ataması júritilmegen. Oǵan XII ásirde jasap ótken

muzıkatanıwshı alım Safiyuddin Urmaviy “maqom” atamasın berip, usı dáwirden baslap maqom dep júritile basladı. Arablardan aldıńǵı Turki xalqı dáwiriniń Orta Aziya húkimranlıǵı dáwirinde (IV-VII ásirler) Iran húkimdarı Xisrav Pervez II sarayında xızmet etken sol dáwirdiń tanıqlı qosıqshı sazendesi, shayır hám nama dóretiwshi alım sıpatında is júritken Barbattıń bizge shekem jetip kelgen miyraslarınıń 12 ayǵa arnalǵan jeti bólimli “Duvozdox davra” dep atalıwshı qollanbası bolıp tabıladı. Bundaǵı hárbir bólim ishinde 30 qosıqtan ibarat aytım jolları bolıp hárbir qosıq 3-3,5 minut atqarıladı. Sonıń menen birge, Barbat Orta Aziyadaǵı birinshi nama dóretiwshi bastakor sıpatında tán alınadı. Onıń 30 namasınıń atamaları da búgingi kúnde óz atamaların saqlap qalǵan.

Shıǵıs xalıqlanınıń muzıkalıq baylıǵı bolǵan maqom, muǵam, navba, ragalar túrli dáwirde rawajlanıp, sayqallanıp búgingi kúnde muzıkalıq atqarıwshılıqtıń anıq hám quramalı toplamları dárejesindegi bir pútin shıǵarma bolıp, áwladtan-áwladqa awızeki tárizde ótip kelgen hám túrli dáwirde hár qıylı kóriniste hám jónelisleri menen atqarılıp kelingen hám rawajlanǵan.

XIII-XVII ásirlerde Orta Aziya Xorasan hám Azerbayjan xalıqlarında on eki (davozdax) muqam bar bolǵan. Bular “Rost”, “Isfahon”, Iroq”, “Kuchak” ekinshi atı “Zirofqand”, “Buzurg”, “Hijoz”-ekinshi atı “Nigoriy” dep atalǵan, “Buslik”, “Ushshoq”, “Husayniy”, “Zangula”, “Navo”, “Rohaviy” atamaları menen atalǵan [4: 6].

XVIII ásirge kelip Buxaranıń “Shashmaqom” (altı maqom)ı: “Buzrug”, “Rost”, “Navo”, “Dugoh”, “Segoh”, “Iroq” maqomları óziniń nasr hám mushkilot (aytım hám shertim) bólimleri menen rawajlanǵan bolsa, Ferǵananıń “Chor maqom”ı (Tórt maqom), “Dugoh Husayniy”diń jeti jolı, “Chargoh”tıń altı atqarıwshılıq jolı, “Shahnozi Gulyor”dıń altı atqarıwshılıq jolı hámde “Bayot” jollarınıń savti hám taronaları menen bezetilip, atqarılıp kelingen. Bul Tashkent Ferǵana jolları maqomı dep júritiledi. Xorezm muqam jollarında da joqarıda aytıp ótilgen altı muqam atqarılıwınıń ayrıqsha usılları hám ózine tán jónelislerin kóriwimiz múmkin. Bunda keyinirek jetinshi maqom sıpatında shertim jolındaǵı “Panjgoh” muqamı kiritilgen. Ózbekstanda Buxara, Xorezm, Ferǵana, Tashkent muqamlarında ashula, katta ashula sıyaqlı janrlardıń keń orın alǵanlıǵı menen bahalı bolıp tabıladı.

“Eger biz naǵız, haqıyqıy kórkem ónerdi bilmekshi, bolsaq, bárinen burın, klassikalıq muqam kórkem ónerin biliwimiz, úyreniwimiz kerek.

Eger biz kórkem ónerdi, mádeniyattı kótermekshi bolsaq, bárinen burın klassikalıq muqam kórkem ónerin kóteriwimiz kerek.

Muqam ırǵaqları, muqam ruwxı hám filasofiyası hárbir insannıń kewlinen, bárinen burın ósip kiyatırǵan jas áwladımızdıń sanası hám júreginen tereń orın alıwı hám bar imkaniyatlarımızdı iske salıwımız zárúr” (2018-jıl 6-aprelde

Ózbekstan Respublikası Prezidenti Sh.Mirziyoyevtıń xalıqaralıq muqam Ánjumanınıń ashılıw máresiminde shıǵıp sóylegen sózi).

Juwmaqlap aytqanda, búgingi kúnde ózbek muzıka kórkem óneri kóp ásirlik tariyxıy joldı basıp ótken, sonıń menen birge rawajlanıw barısında mazmun tárepten bay ham dúzilisi hár túrli bolǵan janrlardı jarattı, olardı házirgi dáwirge shekem abaylap-asırap, búgingi jas áwladtıń ruwxıy-aǵartıwshılıq kózqarasın keńeytiwge sonıń menen birge rawajlanıwına óz tásirin kórsetpekte. Sol tiykarında Qaraqalpaq milliy muzıkasında atqarılıp kiyatırǵan klassik muzıka mádeniyatın eki bólimnen ibarat aytım hám shertim jónelislerinde “muxammes” yaǵnıy bes muqam toplam formasında jámlew boyınsha ilimiy teoriyalıq hám ámeliy izertlew iskerligin jolǵa qoyıw kerek ekenligi úlken áhmiyetke iye.

Paydalanǵan ádebiyatlar:

1. Adambaeva T. Qaraqalpaq sovet muzıkasınıń tariyxınan. – N.: “Qaraqalpaqstan” baspası, 1985.
2. Adambaeva T. Revolyuciyaǵa shekemgi qaraqalpaq muzıkası. – Nókis: “Qaraqalpaqstan” baspası, 1976.
3. Akademik Sabır Kamalovtıń usı sáwbetti tıńlap jazǵanı 1.08.2004j
4. A. Fitrat. O’zbek klassik musiqasi va uning tarixi. «Fan» nashiriyoti, 1993.
5. 2018-jıl 6-aprelde Ózbekstan Respublikası Prezidenti Sh.Mirziyoyevtiń xalıqaralıq maqom Ánjumanınıń ashılıw máresiminde shıǵıp sóylegen sózi.
6. Kutlimuratovich, A. B. (2024). THE USE OF KODALY METHOD IN TEACHING MUSIC. International Journal of Pedagogics, 4(02), 63-67.

MAZMUNÍ

MUZÍKATANÍW

1 **Раджабова С.Р.** СОВРЕМЕННОЕ ВОКАЛЬНОЕ ПРОИЗВЕДЕНИЕ: СОЕДИНЕНИЕ ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В АЦИОНАЛЬНОМ МУЗЫКАЛЬНОМ ИСКУССТВЕ…….. 3

2 **Туйчиева Р.Х.** СОНАТА ДЛЯ СКРИПКИ И ФОРТЕПИАНО ФАТТАХА НАЗАРОВА В КЛАССЕ КАМЕРНОГО АНСАМБЛЯ….. 12

3 **Muxamedjanova Z.** YOSH KOMPOZITORLAR IJODIDA KAMER-CHOLG‘U ASARLARNING IJROCHILIK TALQINI……..... 17

4 **Ражабова Н.Ф.** ЛАДЫ НАРОДНОЙ МУЗЫКИ В КУРСЕ СОЛЬФЕДЖИО…….. 26

5 **Saidxonov A.S.** IOGAN SEBASTYAN BAX OHANGLARDAN TARALAYOTGAN HAYOT…… 31

6 **Muxamedjanova Z.** B.TURSUNBOYEVNING FORTEPIANO UCHUN “SAVTI KALON SOQIYNOMASI” MAVZUSIGA VARIATSIYASI TAHLILI VA TALQIN MASALASI…….. 36

7 **Чаршемов Ж.А.** ОРКЕСТР УЧУН КОНЦЕРТ ЖАНРИ ТАРИХИ….. 44

8 **Kamalova G.M.** JAMIL CHARSHEMOVTÍŃ “POPURRI” SHÍǴARMASÍNÍŃ ÓZGESHELIGI…….. 52

9 **Allaniyazov B.Q.** «MUXAMMES» JANRÍNÍŃ TEORIYALÍQ HÁM ÁMELIY MASHQALALARÍ…… 58

10 **Мухамедзиянов К.Т.** О ВОКАЛЬНОМ ЦИКЛЕ «РУБАЯТ» НОДИРА МАХАРОВА НА СЛОВА АЛИШЕРА НАВОИ……. 64

KÓRKEM ÓNER

11 **Allanbaev R.O.** MUZÍKALÍ SHIǴARMALARDIŃ QARAQALPAQ TEATRÍNDA TUTQAN ORNÍ..... 69

12 **Djumaniyazov U.M.** XALQ CHOLG‘ULARI ORKESTRIDA RUBOB PRIMANING O‘RNI…… 76

13 **Áliev N.Ǵ.** QARAQALPAQ MUZIKA MÁDENIYATINDA DEMLI ÁSBAPLAR…… 81

14 **Kamalova G., Dauletbaeva G.** DUWTAR SAZ ÁSBABÍN ZAMANAGÓYLESTIRIWDIŃ ÁHMIYETI..... 89

15 **Karimova N.** O‘ZBEKISTONDA O‘TKAZILAYOTGAN XALQARO TIVALLARNING MADANIY ALOQALARDAGI ROLI (Xalqaro asal vali misolida)……..... 95

16 **Ризаев О.** ТЕАТР ВА ЗАМОН……. 105

17 **Shukurov A.** MILLIY O‘ZLIKNI ANGLASHDA MILLIY MADANIYATNING AHAMIYATI…… 111

18 **Хожаназаров Т.** ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА ОПЕРА САНЪАТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ…… 117
19 **Мамадалиев А.** ЎЗБЕК МАДАНИЙ МУСИҚА ИЖРОЧИЛИГИДА ХАЛҚ ЧОЛҒУЛАРИ АНСАМБЛЛАРИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ (чангчилар ансамблида Ф.Содиқовнинг “Ҳумор” асари мисолида).. 122
20 **Назаров О.** МИЛЛИЙ ЧОЛҒУЛАРДА ЎҚИТИШ УСЛУБИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА МУТАХАССИСЛИК ФАНИ ЎҚИТУВЧИЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ АҲАМИЯТИ (Абдувоҳид Мажидов фаолияти мисолида)…… 129
21 **Юлдашева М.Б.** РОЛЬ МЕЖКУЛЬТУРНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И КУЛЬТУРНОЙ ДИПЛОМАТИИ В ПРОДВИЖЕНИИ КУЛЬТУРЫ УЗБЕКИСТАНА…… 135

MUZÍKA PEDAGOGIKASÍ

22 **Gulmanov I.Sh.** DÁP ÁSBABÍN OQÍTÍW METODIKASÍ TARIYXÍ.. 143
23 **Iseev R.** FORTEPIANO SABAǴINDA SES GOZALLÍǴÍ ÚSTINDE ISLEW PROCESI..... 154
24 **Yusupaliyeva D.K.** YANGI O‘ZBEKISTON YOSHLARI TARBIYASIDA MILLIY QADRIYAT: MOHIYAT VA MAZMUN.... 160
25 **Азимов Б.** ИЛМ ВА ТАЖРИБАДАГИ ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ (Васильев Феоктист Никифорович ижоди мисолида)…… 168
26 **Казакбаева М.** РОЛЬ И РАЗВИТИИ ЦИФРОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В МУЗЫКАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ…… 175
27 **Умарова В.** РАБОТА НАД ПОЛИФОНИЧЕСКИМИ ПРОИЗВЕДЕНИЯМИ В КЛАССЕ «СПЕЦИАЛЬНОЕ ФОРТЕПИАНО»……. 180

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PÁNLER

28 **Тлеуниязова Г.Б.** ЗАМОНАВИЙ ҚОРАҚАЛПОҚ ЛИРИКАСИНИНГ ТАРАҚҚИЁТ ТАМОЙИЛЛАРИДА ШЕЪР КОМПОЗИЦИЯСИ..... 186
29 **Бекбергенова А.У.** ПИСЬМЕННЫЙ ПАМЯТНИК «КИТАБИ ДЕДЕМ КОРКУТ» И ДАСТАН «ЕР ЗИЙУАР»..... 196
30 **Бекбергенова А.У.** ҚАРАҚАЛПАҚ ОЧЕРКЛЕРИНИҢ РАЎАЖЛАНЫЎ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ (1991-2000-жыллар)……. 202

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ

Ilimiy-metodikalıq jurnal

“STATION X” baspası
Nókis-2024